
RESUME



PRIVATE FONDE

– EN UNIK AKTØR I
DANSK FORSKNING



DEFA

VI FREMMER VIDEN



OM UNDERSØGELSEN

Denne analyse sætter fokus på private fonde, der finansierer offentlig forskning i Danmark. Analysen omfatter både fonde, der udelukkende finansierer forskning og fonde, der finansierer forskning, som led i deres øvrige aktiviteter.

Der opereres således med et bredt fonds-begreb, som inkluderer en række nonprofit organisationer, der yder støtte til forskning, herunder: erhvervsdrivende fonde, almen-nyttige fonde, selvejende fonde og 'fundraising' fonde og patientforeninger. Betegnelsen "private fonde" og "fonde" refererer i dette resume til alle disse typer af organisationer.

Analysens datagrundlag består af:

- Kvalitative interviews med ni af de største private fonde: Novo Nordisk Fonden, Lundbeckfonden, VELUX Fondene, Carlsbergfondet, TrygFonden, Realdania, Det Obelske Familiefond, Nordea-fonden og A.P. Møller Fonden.
- Spørgeskemaundersøgelse blandt private fonde, som støtter forskning. I alt 20 fonde har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

Det drejer sig om: 15. Juni Fonden, Carlsbergfondet, COWIfonden, Dansk Kræftforsknings Fond, Den Danske Maritime Fond, Det Obelske Familiefond, Fabrikant Mads Clausens Fond, Giftforeningen, Hjerteforeningen, Knud Højgaards Fond, Lauritzen Fonden, Lundbeckfonden, Mejeribrugets ForskningsFond, Nordea-fonden, Novo Nordisk Fonden, Otto Mønstedts Fond, Realdania, Rockwool Fonden, TrygFonden og VELUX Fondene.

- Interviews med otte universiteter i form af repræsentanter fra ledelse/administration samt interviews med fire udvalgte forskere, som har modtaget større fondsbevillinger.
- Desk research om fondes betydning for forskning og samarbejde med universiteter i Danmark og udlandet.

En nærmere beskrivelse af undersøgelsens metode og datagrundlag findes i baggrundsrapporten, der kan downloades eller bestilles på www.dea.nu

REDAKTION:

Maria Lindorf, seniorkonsulent, DEA

Analysen er gennemført i samarbejde med DAMVAD A/S

ISBN: 978-87-90772-60-4

UDGIVER: DEA

DATO FOR UDGIVELSE: august 2012

FOTO: Søren Osgood; Jeppe Carlsen, Scanpix; Thomas Vilhelm, Scanpix og Morten Artileth Skov, DEA

DESIGN: kroyergrafik.dk



FORORD

Bølgerne er igennem de senere år gået højt i debatten om private danske fonde og deres finansiering af den offentlige forskning. Desværre får debatten ofte en skeptisk og ret ukonstruktiv karakter, hvor de private fondes store støtte til og betydning for den danske forskning fortaber sig. Samtidig har debatten også savnet nuanceret viden om de forskningsfinansierende fonde i Danmark – og ikke mindst om deres forskellige formål, bevæggrunde for og virkemidler til støtte af forskningen.

Det er en skam. Både fordi mange private fonde med deres indsats spiller en afgørende rolle for universiteter, enkeltforskere og forskningsprojekter, og fordi de private fonde tilsammen giver et enormt økonomisk løft til den danske forskning. Et afgørende løft, hvis Danmark skal klare sig i den globale konkurrence og fremover kunne tiltrække internationale forskningstalenter og eliteforskere og kunne producere ny, banebrydende viden inden for forskningsmæssige styrkepositioner.

Vi kan også se, at de private fonde får stigende betydning for den offentlige forskning i disse år, hvor universiteterne bl.a. er udfordret af øgede krav til indhentning af eksterne forskningsmidler, og af at deres basisbevillinger udgør en stadig mindre andel af deres samlede indtægter.

Derfor har målet med denne rapport været at tilvejebringe ny viden om de forskningsfinansierende fonde i Danmark, som forhåbentlig kan inspirere til en nuanceret debat om fondes bidrag til og samspil med den offentlige forskning i fremtiden.

Rapporten viser, at der er god grund til at interessere sig for og blive klogere på de forskningsfinansierende fonde. De spiller nemlig en unik rolle i forskningssystemet – og kan noget ganske andet end fx det offentlige forskningsrådssystem. De er bl.a. i højere grad uafhængige af det politiske system. Herudover har mange fonde ofte fokus på den langsigtede, risikovillige og grænsesøgende forskning. Endelig er fonde kendetegnet ved at være relativt fleksible organisationer, som tilstræber en lav grad af bureaukrati.

Men rapporten viser også, at både nogle forskningsdiscipliner og -institutioner i langt højere grad opnår fondsfinansiering end andre. Det giver anledning til konstruktivt at debattere, hvordan vi sikrer et optimalt samspil mellem fonde, universiteter og det offentlige forskningsfinansierende system. Et sådant samspil er nemlig afgørende for at styrke den danske forskningsposition i den globale økonomi.

God læselyst!



Stina Vrang Elias
Adm. direktør, DEA



Bjarne Lundager Jensen
Vicedirektør, DEA



KAP. 1: DET DANSKE FONDSLANDSKAB

De private fonde udgør et substantielt og positivt bidrag til forskningen i Danmark. Fx har de fonde, som medvirker i denne analyse, bevilget 5,6 mia. kr. til forskning i perioden 2009-2011. Til sammenligning bevilgede Det Frie Forskningsråd og Det Strategiske Forskningsråd tilsammen 6,7 mia. kr. til forskning i samme periode.¹

Denne analyse sætter fokus på private fonde, der finansierer offentlig forskning i Danmark. Analysen omfatter både fonde, der udelukkende finansierer forskning, og fonde, der finansierer forskning som led i deres øvrige aktiviteter. Analysen opererer således med et bredt fondsbegreb, som inkluderer en række nonprofit organisationer, der yder støtte til forskning, herunder: erhvervsdrivende fonde, almennyttige fonde, selvejende fonde og 'fundraising' fonde og patientforeninger.

Nedenfor præsenteres hovedresultaterne af kortlægningen af det danske fondslandskab.

Fondes betydning for forskning

Fonde har en unik betydning for forskningen af flere årsager – bl.a. fordi de er uafhængige af det politiske system og derfor ofte arbejder med både en høj grad af langsigtethed og risikovillighed i deres bevillinger. De er ligeledes forbundet med mindre bureaukrati (fx i forbindelse med udarbejdelse af ansøgninger

eller opfølgning på støttede aktiviteter) end offentlige forskningsråd. Samtidig støtter mange fonde grænse-søgende forskning, som kan have svært ved at opnå offentlig finansiering, eksempelvis tværfaglige projekter eller fremspirende forskningsområder. Dertil kommer, at private fonde ofte er meget fleksible organisationer, som hurtigt kan omstille sig for bedre at kunne imødekomme ændringer i forskningsverdenen.

Private fondes bidrag til offentlig forskning

At danske fonde yder et betydeligt økonomisk bidrag illustreres af figur 1.1, som viser fonde og nonprofit organisationers andel af den samlede finansiering af offentlig forskning.

Det fremgår af figuren, at fonde og nonprofit organisationers andel af den samlede finansiering af universitetsforskning er steget fra 1,58 pct. i 1981 til 8,4 pct. i 2009. Der har således været en betydelig stigning i den andel af dansk universitetsforskning, som er finansieret af fonde.

Figur 1.2 sammenligner private fonde og nonprofit organisationers andel af den samlede finansiering til universitetsforskning i 2008 for udvalgte lande. Her ligger Danmark på en sjetteplads efter Storbritannien, Sverige, Holland, Canada og USA.

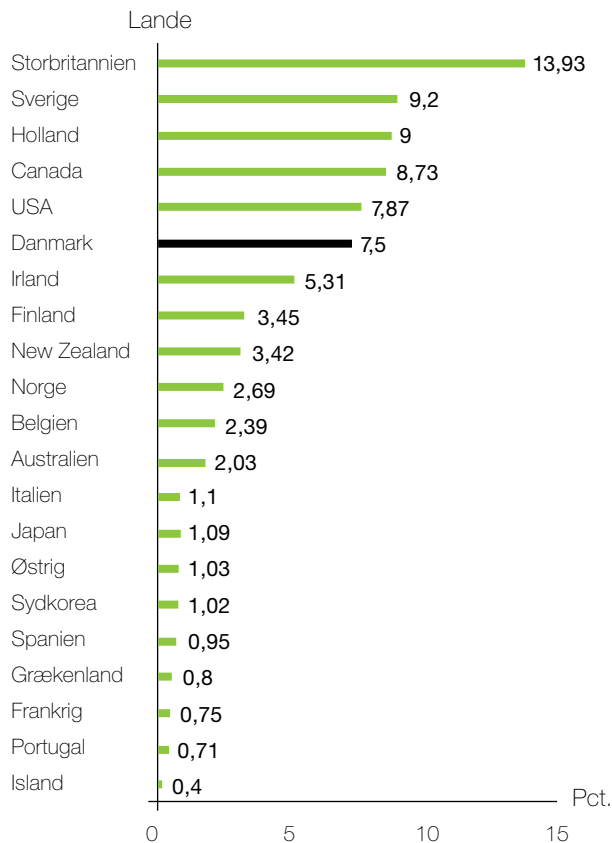
¹ Det Frie Forskningsråds Årsrapporter 2011, 2010 og 2009; Det Strategiske Forskningsråds Årsskrift 2011/2012 og Bevillingsoversigt 2010.

FIGUR 1.1: Finansiering af offentlig forskning fra virksomheder og fra private fonde og nonprofit organisationer (stabled, som procentandele af samlet finansiering af universitetsforskning, 1981-2009)



Kilde: Erhvervs- og Vækstministeriet, 2011, baseret på tal fra OECD og Danmarks Statistik, 2007-2008. Data for 1994 og 1998 er estimerede. Data for 2007 og 2008 er revideret af Danmarks Statistik ift. OECD-data

FIGUR 1.2: Private fondes og nonprofit organisationers finansiering af offentlig forskning (som procentandel af samlet finansiering af universitetsforskning, 2008)

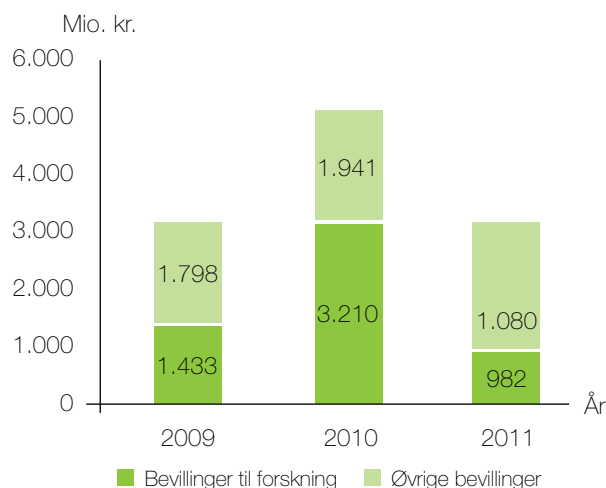


Kilde: Erhvervs- og Vækstministeriet, 2011, baseret på tal fra OECD og Danmarks Statistik, 2007-2008. Data var ikke tilgængelige for Tyskland. Data fra Norge, New Zealand, Østrig, Holland, Belgien og Sverige er fra 2007; data for Grækenland er fra 2005. Data for 2007 og 2008 er revideret af Danmarks Statistik ift. OECD-data

Der er i forbindelse med denne rapport gennemført en kortlægning af de private fondes støtte til forskningen inden for de seneste tre år. 20 private fonde har medvirket i kortlægningen, jf. "Om undersøgelsen" side to. Støtte af forskningen kan opgøres på to forskellige måder: som bevilgede midler eller som forbrugte (eller uddelte) midler. I denne rapport er der taget udgangspunkt i de bevilgede midler ud fra et ønske om at indfange den aktuelle udvikling.

Figur 1.3 viser udviklingen i bevillinger til forskning i perioden 2009 til 2011 (begge år inklusive) for de fonde, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. I denne periode har de 20 fonde samlet set bevilget 10,4 mia. kr., hvoraf de 5,6 mia. (eller 54 procent af de samlede bevillinger) er givet som støtte til forskning.²

FIGUR 1.3: Fondes samlede bevillinger til forskning (2009-2011, i mio. kr.)



N = 20 fonde

Kilde: DAMVAD, 2012. Bemærk, at den høje samlede bevilling i 2010 skyldes en atypisk høj samlet forskningsbevilling fra Novo Nordisk Fonden i 2010 på to mia. kr.

Som det fremgår af figuren, er der store forskelle i, hvor mange midler fondene samlet uddeler fra år til år. Kortlægningen viser også, at der er store forskelle fra år til år i den enkelte fonds bevillinger.

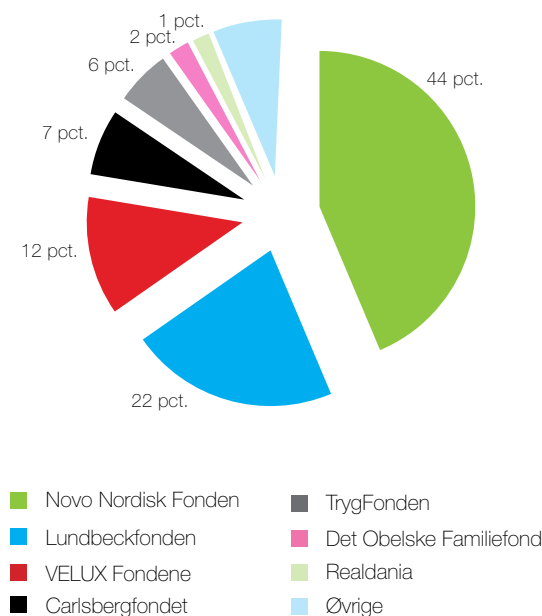
² I forbindelse med disse tal er det vigtigt at understrege, at kortlægningen ikke er udtømmende. Eksempelvis omfatter den ikke forskningsbevillinger fra A.P. Møller Fonden eller fra Augustinus Fonden.

Eksempelvis bevilgede Novo Nordisk Fonden i 2010 mere end to mia. kr. i støtte til dansk forskning, eller cirka en tidobling af deres bevillinger til forskning i 2009 og 2011, hvilket også forklarer det høje, samlede bevillingsniveau i 2010.

Få fonde står for størstedelen af forskningsstøtten

Det er også værd at bemærke, at et lille antal fonde står for langt størstedelen af forskningsstøtten. Figur 1.4 viser, at syv fonde står for 94 pct. af den samlede forskningsstøtte fra fonde i undersøgelsesperioden.

FIGUR 1.4: De syv fonde, som har ydet størst støtte til forskning i perioden 2009 til 2011 (opgjort som bevilgede midler)



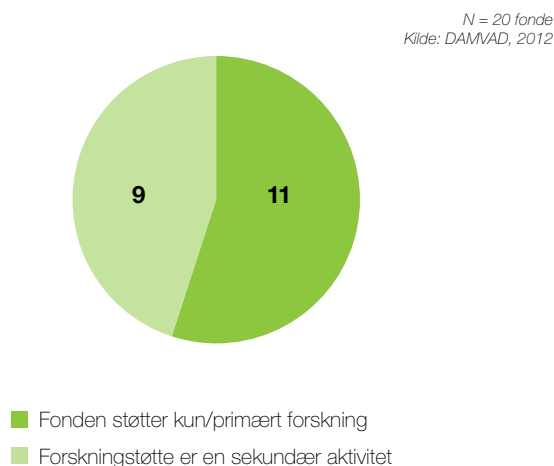
N = 20 fonde

Kilde: DAMVAD, 2012

Støtte af forskning: mål eller middel?

Overordnet set viser analysen, at fonde, der støtter forskning, kan inddeles i to grupper – dedikerede forskningsfonde og fonde, der støtter forskning som middel til et mål. Fordelingen mellem de 20 medvirkende fonde fremgår nedenfor i figur 1.5.

FIGUR 1.5: Fonde fordelt på deres overordnede tilgang til støtte af forskning



Den første gruppe består af dedikerede forskningsfonde, der har som eneste eller primære aktivitet at yde støtte til forskning. De 11 dedikerede forskningsfonde, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, har i perioden 2009 til 2011 bevilget i alt fem mia. kr. til forskning (eller 89 pct. af den samlede støtte på 5,6 mia. kr. til forskning i perioden). Forskningsstøtten udgør (som det fremgår af tabel 1.1 side otte) mellem 58 og 100 pct. af deres samlede bevillinger.

Den anden gruppe omfatter fonde, der støtter forskning som middel til et mål. Dette betyder, at fondene ser forskning som ét blandt flere redskaber, som de kan benytte sig af for at opnå deres primære mål, eksempelvis at skabe bedre byrum eller fremme sundere madvaner blandt børn. Forskningsstøtte er således en sekundær aktivitet for disse fonde. Ni af de 20 fonde, der har deltaget i undersøgelsen, støtter forskning som middel til et andet mål. I perioden 2009 til 2011 har disse fonde bevilget i alt 622 mio. kr. til forskning, og forskningsstøtten udgør mellem tre og 29 pct. af deres samlede bevillinger i perioden.

Nedenfor følger en oversigt over fondes bevillinger og deres tilgang til forskning.

TABEL 1.1: Fondes samlede bevillinger og bevillinger til forskning (2009-2011, i mio. kr.)

Fond	Tilgang til støtte af forskning	Samlede bevillinger i mio. kr.	Heraf bevillinger til forskning	
			I mio. kr.	Som pct. af samlede bevillinger
15. Juni Fonden	Sekundær aktivitet	64	14	22 pct.
Carlsbergfondet ³	Dedikeret forskningsfond	503	385	77 pct.
COWIfonden	Dedikeret forskningsfond	5	3	60 pct.
Dansk Kræftforsknings Fond	Dedikeret forskningsfond	8	8	100 pct.
Den Danske Maritime Fond	Sekundær aktivitet	94	11	12 pct.
Det Obelske Familiefond	Sekundær aktivitet	414	120	29 pct.
Fabrikant Mads Clausens Fond	Sekundær aktivitet	31	3	10 pct.
Gigtforeningen	Dedikeret forskningsfond	33	33	100 pct.
Hjerteforeningen	Dedikeret forskningsfond	70	70	100 pct.
Knud Højgaards Fond	Sekundær aktivitet	147	22	15 pct.
Lauritzen Fonden	Sekundær aktivitet	75	2	3 pct.
Lundbeckfonden	Dedikeret forskningsfond	1.216	1.216	100 pct.
Mejeribrugets ForskningsFond	Dedikeret forskningsfond	36	36	100 pct.
Nordea-fonden	Sekundær aktivitet	423	30	7 pct.
Novo Nordisk Fonden	Dedikeret forskningsfond	2.570	2.451	95 pct.
Otto Mønstedts Fond	Dedikeret forskningsfond	35	32	91 pct.
Realdania	Sekundær aktivitet	2.065	99	5 pct.
Rockwool Fonden	Dedikeret forskningsfond	96	78	81 pct.
TrygFonden	Sekundær aktivitet	1.351	321	24 pct.
VELUX Fondene	Dedikeret forskningsfond	1.199	692	58 pct.
Total		10.435	5.626	54 pct.

Kilde: DAMVAD, 2012

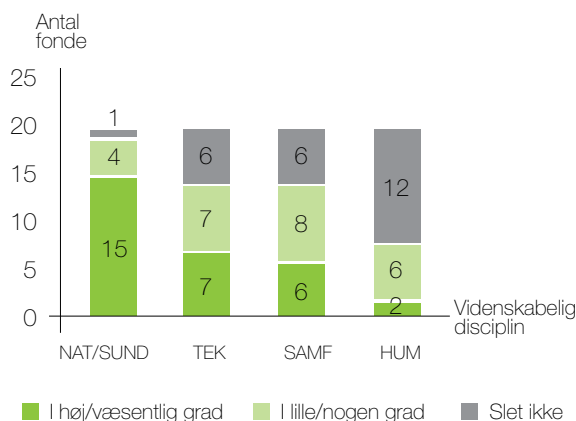
³ Carlsbergfondets uddelinger omfatter desuden halvårslige bevillinger til Carlsberg Laboratorium, Tuborgfondet og Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg. Hovedparten af disse bevillinger går også til forskning, og den faktiske procentdel er således væsentligt højere end anført.

Mest støtte til de 'hårde' videnskaber – mindst til humaniora

Rammerne for private fondes støtte er helt naturligt bestemt af fondenes fundats. Mange af de 20 fonde, som har bidraget til undersøgelsen, er bundet af deres fundatser til at yde støtte til bestemte forskningsområder inden for naturvidenskab, sundhedsvidenskab, teknisk videnskab, humaniora eller samfundsvidenskab.

Fondes støtte til forskellige videnskabelige områder fremgår af figur 1.6.

FIGUR 1.6: Fondes støtte til videnskabelige områder



NAT/SUND = Natur- og sundhedsvidenskab. TEK = Teknisk videnskab.
SAMF = Samfundsvidenskab. HUM = Humaniora.

N = 20 fonde
Kilde: DAMVAD, 2012

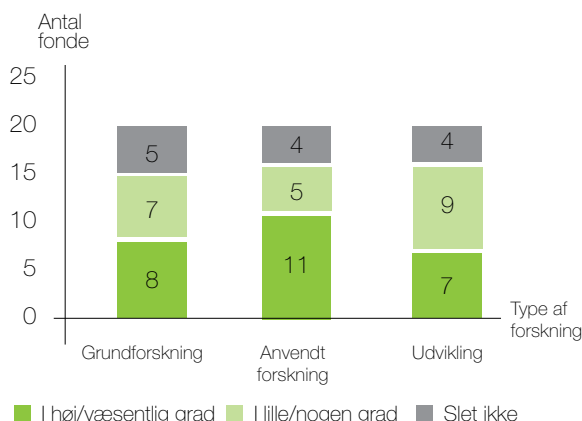
Som figuren illustrerer, så yder 15 ud af 20 fonde i høj eller væsentlig grad støtte til natur- og sundhedsvidenskabelig forskning, mens syv fonde i høj eller væsentlig grad støtter teknisk forskning, som også støttes i lille eller nogen grad af syv yderligere fonde. Samfundsvidenskab støttes i høj eller væsentlig grad af seks fonde og modtager lille eller nogen støtte fra yderligere otte fonde.

Kun to fonde støtter i høj eller væsentlig grad humanistisk forskning, mens 12 ud af de 20 fonde, som deltog i undersøgelsen, ingen støtte yder til humaniora.

Fonde støtter både grundforskning og anvendt forskning

Figur 1.7 viser, hvilke typer forskning private fonde yder støtte til. Som det fremgår, støtter fonde forskning på tværs af værdikæden, dvs. at fonde stiller midler til rådighed for grundforskning såvel som for anvendt forskning og udvikling.

FIGUR 1.7: Fondes støtte til typer af forskning



N = 20 fonde
Kilde: DAMVAD, 2012

Det fremgår af spørgeskemabesvarelsene, at syv af fondene har et ligeligt fokus på både grundforskning og anvendt forskning eller udvikling. De øvrige 13 fonde er fokuseret i en ende af værdikæden.

Det er værd at bemærke, at de 11 dedikerede forskningsfonde, som stod for 89 pct. af den samlede forskningsfinansiering fra private fonde i perioden 2009-2011, har et betydeligt fokus på grundforskning. Som det fremgår af tabel 1.2, er der blot to af de dedikerede forskningsfonde, som slet ikke støtter grundforskning. Cirka to tredjedele af dem (syv fonde) støtter i høj eller væsentlig grad grundforskning.

TABEL 1.2: I hvilken grad yder fondene støtte til grundforskning? (Fordelt på dedikerede forskningsfonde og øvrige fonde)

Fonde	I høj el. væsentlig grad (pct.)	I nogen el. lille grad (pct.)	Slet ikke (pct.)	Total (pct.)
Dedikerede	7 (64 pct.)	2 (18 pct.)	2 (18 pct.)	11 (100 pct.)
Øvrige	1 (11 pct.)	5 (56 pct.)	3 (33 pct.)	9 (100 pct.)

N = 20 fonde
Kilde: DAMVAD, 2012

Store forskelle i fondes støtte på tværs af universiteter

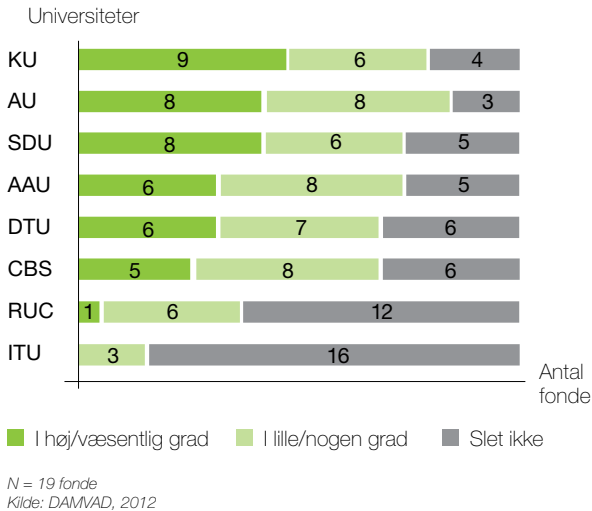
Kortlægningen viser, at der er store forskelle på, i hvor højt grad fonde yder støtte til de forskellige universiteter, jf. figur 1.8.⁴

Hvilke universiteter, fonde støtter, afhænger primært af, hvilke forskningsområder fondene støtter. Det kan også påvirkes af historiske forhold, for eksempel hvis en fonds stifter har haft en særlig tilknytning til et vist universitet eller en geografisk region af Danmark.

4 En del af fondene yder ikke kun støtte til forskere på universiteterne, men også til andre institutioner, eksempelvis sektorforskningsinstitutioner. Dette er dog i mindre omfang og derfor ikke medtaget i analysen.

De universiteter, som flest fonde yder støtte til, er Københavns Universitet og Aarhus Universitet. Fonde yder også – om end i lidt mindre grad – støtte til forskning på Syddansk Universitet, Aalborg Universitet, DTU og CBS. De universiteter, som færrest fonde støtter, er RUC og IT-Universitetet.

FIGUR 1.8: I hvilken grad støtter fondene de otte universiteter?



Fonde støtter en bred vifte af aktiviteter – små såvel som store

De adspurgte fonde yder både store og små bevillinger til forskning, bl.a. fordi forskellige virkemidler har forskellige funktioner. Fx kan store, langsigtede bevillinger skabe råderum for forskere og muliggøre nye forskningsveje, mens små bevillinger (eksempelvis støtte til rejser, formidling eller mindre projekter) understøtter forskerne i deres daglige arbejde.

Figur 1.9 viser, hvordan fondenes bevillinger fordeler sig på en række mindre og større forskningsaktiviteter. De mest støttede forskningsaktiviteter er forskningsprojekter, store tematiske satsninger eller forskningscentre, ph.d.-stipendier og vidensspredning.

FIGUR 1.9: Forskningsaktiviteter, som fondene støtter



Dedikerede forskningsfonde, hvis primære aktivitet er at støtte forskning, lægger derimod langt større vægt på "klassiske" vurderingskriterier, som også vægter tungt i vurderingen af ansøgninger til offentlige forskningsråd, herunder "forskningshøjde og kvalitet i ansøgningen" og "ansøgeres forskningspræstation eller -karriere". Henholdsvis 17 og 13 af fondene lægger vægt på disse kriterier i deres vurdering af ansøgninger.

Dog må forskningsexcellence fremhæves som et centralt kriterium for størstedelen af de adspurgte fonde. Det skyldes ofte en principiel beslutning om kun at støtte forskning af høj kvalitet. Andre påpeger, at det også er vigtigt at sikre, at fonde støtter kvalitet for at fastholde deres legitimitet over for forskningsmiljøerne. Sidst, men ikke mindst understreger nogle af fondene, at de ved at støtte de bedste forskere øger sandsynligheden for, at de aktiviteter, de støtter, opnår gode resultater.

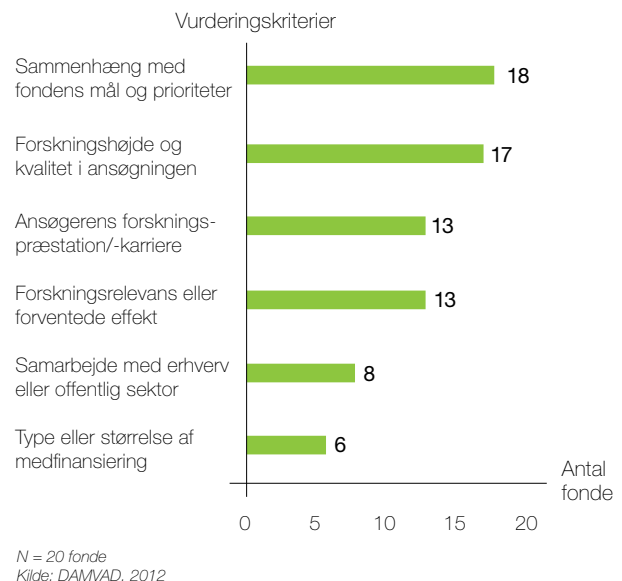
Vurdering af projekter: Sammenhæng med fondens fundats og forskningsmæssig højde er vigtigste kriterier

Når bevillingsbeslutningen skal træffes, vurderer fonde mulige projekter og støttemodtagere på baggrund af et sæt mere eller mindre eksplicitte vurderingskriterier. I figur 1.10 fremgår de kriterier, som anvendes i fondenes prioritering.

Det kriterium, som flest fonde anvender i deres vurdering af indkomne ansøgninger og mulige projekter, er "sammenhæng med fondens mål og prioriteter". Det afspejler, at støttede aktiviteter naturligvis skal passe ind i forhold til fondens fundats.

13 fonde tager "forskningens relevans eller forventede effekt" i betragtning, når de vurderer ansøgninger. Dette kriterium, som blandt andet genkendes fra Det Strategiske Forskningsråd, anvendes især af fonde, der støtter forskning som en sekundær aktivitet, dvs. som middel til andre mål.

FIGUR 1.10: Kriterier, som anvendes i fondenes prioritering



I forbindelse med kortlægningen blev fondene også bedt om at angive, hvilke procedurer, de anvender i vurdering og udvælgelse af mulige projekter. Besvarelsene på dette spørgsmål er præsenteret i figur 1.11.

FIGUR 1.11: Fondes procedurer for vurdering af ansøgninger og andre mulige projekter



I 15 ud af de 19 fonde, som besvarede spørgsmålet, påvirker fondens bestyrelse den endelige beslutning om, hvilke projekter fonden vælger at støtte. Det drejer sig dog i mange tilfælde om en formel beslutning, hvor bestyrelsen godkender en indstilling fra eksterne bedømmere eller vælger imellem et mindre antal projekter, som alle er blevet vurderet positivt af eksterne bedømmere.

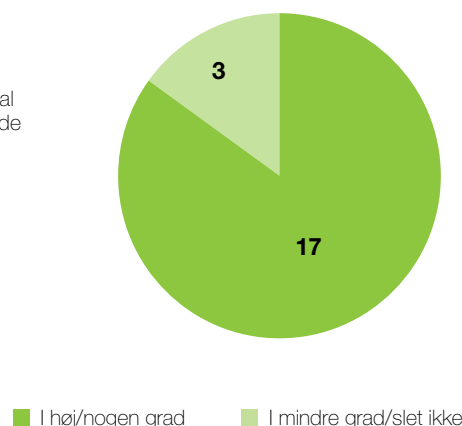
Ligeledes spiller fondssekretariatets vurdering også en vigtig rolle hos 15 af fondene.

12 af de 19 fonde baserer dog beslutningen om, hvilke projekter, der tildeles støtte på en vurdering fra eksterne bedømmere. Det opnås eksempelvis ved at sammensætte et panel af relevante eksterne ressourcepersoner eller gennem en egentlig, videnskabelig "peer review"-proces, som minder om den, der anvendes af offentlige forskningsråd.

Betydeligt fokus på formidling

Mange af fondene lægger stor vægt på formidling af resultater fra de aktiviteter, de støtter, til erhvervslivet og offentligheden. Denne formidling finder både sted fra de støttede aktiviteter (figur 1.12) og fra fondene selv (figur 1.13).

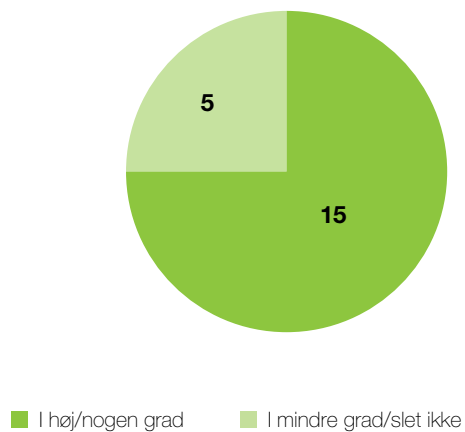
FIGUR 1.12: Om fondene kræver, at resultater fra støttede aktiviteter formidles til offentligheden/praktikere



Formidling vægtes især tungt af de fonde, som støtter forskning som middel til at opnå andre mål, fordi formidlingskravet er med til at sikre, at forskningen bringes i spil.

Enkelte fonde lægger vægt på undervisning som den væsentligste formidlingsaktivitet i forskningsprojekter. For disse fonde er forskningsbaseret undervisning og uddannelsen af nye kandidater og forskere, der er i toppen af deres felt, en væsentlig effekt af de projekter, de støtter. Det er nemlig en vej til at sikre kvalificeret arbejdskraft i fremtiden. Disse fonde tillader således ikke eller kun sjældent frikøb af forskere fra undervisning.

FIGUR 1.13: Om fondene selv lægger vægt på at formidle resultater fra støttede aktiviteter



N = 20 fonde
Kilde: DAMVAD, 2012





KAP. 2: FONDES FINANSIERING AF FORSKNING – SET FRA UNIVERSITETERNE

Universiteter er de primære modtagere af fondenes bevillinger, som går enten til enkelte forskere eller til forskningsgrupper eller -centre. Analysen dykker i denne del dybere ned i fondenes støtte til forskningen set fra universiteterne.

Mens kortlægningen i det forrige kapitel baserer sig på en spørgeskemaundersøgelse blandt 20 fonde samt interviews med udvalgte fonde, så baserer denne del sig primært på indsigter fra interviews med respondenter fra de otte universiteter. Det drejer sig om otte ledelses- og administrationsrepræsentanter udpeget af universiteterne selv samt fire forskere, som har modtaget større bevillinger.

Fondsmidler skaber 'ro til forskning'

Interviews med repræsentanter på de otte universiteter tegner et billede af en universitetssektor, som overordnet set er positiv over for private fondes finansiering af forskning og for spillet med fondene.

Universiteterne sætter særligt pris på fondsmidlerne, fordi de er langsigtede bevillinger, som skaber "ro til forskning", fordi de er risikovillige, og fordi de er forbundet med meget lidt administration. Både forskere og repræsentanter fra ledelsen på universiteterne oplever en betydelig forskel mellem at modtage bevillinger fra private fonde og at modtage forskningsmidler fra offentlige forskningsfinansierende råd og fonde.

Repræsentanter fra universiteterne udtrykker desuden forståelse for, at fonde vælger at koncentrere deres investeringer inden for særlige fokusområder – emnemæssige såvel som geografiske – under hensyntagen til fundats og formål.

En mere proaktiv tilgang til fondssamarbejdet

Universiteternes forhold til fondene er under ændring i disse år. Da basisbevillingernes andel af universiteternes samlede indtægter falder, og universiteterne er under øget pres for at indhente eksterne forskningsmidler, bliver samarbejder med fondene kun endnu mere attraktivt. Det skyldes ikke mindst, at fondenes bevillinger er forbundet med lav administration (i forbindelse med ansøgninger såvel som bevillinger), og at mange fonde er begyndt at støtte større satsninger, der kan løfte kritisk masse og kvalitet i et forskningsmiljø.

Traditionelt har fonde primært været i interaktion med individuelle forskere på universiteterne. I lyset af den ovenstående udvikling har ledelsen på flere af de danske universiteter dog indtaget en mere proaktiv tilgang til fondene.

Nogle af universiteterne vil således gerne bidrage aktivt til dialogen med fondene, eksempelvis omkring identificering af nye mulige projekter. Andre universiteter ønsker at koordinere deres forskeres ansøg-

ninger til fondene; dels for at hjælpe forskere med at sende ansøgninger af høj kvalitet til relevante fonde, dels for at undgå at forskere fra samme institution sender et stort antal konkurrerende ansøgninger til den samme fond.

Sidst, men ikke mindst påpeger nogle universiteter, at de gennem dialog med private fonde kan blive opmærksomme på relevante eksisterende eller fremtidige støtteformer og satsningsområder i fondenes arbejde, som universiteterne kan tænke sammen med egne initiativer og derved øge muligheden for interessesammenfald.

Det skal dog nævnes, at nogle af universitetsledelserne bevidst vælger ikke at spille en opsøgende eller aktiv rolle i forhold til fondene. Det skyldes primært, at man ikke ønsker at påvirke forskernes egen "bottom up"-indsats for at opnå støtte fra eksempelvis private fonde. Dog stiller alle universiteter sparring og rådgivning til rådighed, hvis forskerne efterspørger det.

Penge er ikke 'gratis', men kræver strategisk opbakning

På alle universiteterne er der en erkendelse af, at "penge ikke er gratis". Særligt de større bevillinger kræver ofte en betydelig medfinansiering fra universiteterne. Det skyldes bl.a., at mange fonde ikke finansierer overhead, dvs. faste omkostninger på universiteterne (til løn, kontor, administration mv.). Det betyder, at universiteterne skal matche fondsbevillinger for at sikre, at der er midler til at dække de faste udgifter.

Større fondsbevillinger kræver også en betydelig medinvestering fra universiteterne for at sikre, at de støttede forskningsaktiviteter forankres og videreføres, eksempelvis gennem yderligere rekruttering af videnskabeligt eller administrativt personale, indkøb eller drift af forskningsinfrastruktur og investering i komplementære eller afledte forsknings- og uddannelsesaktiviteter.

Hvis universitetet ikke sikrer, at fondsstøttede aktiviteter forankres i organisationen, vil disse aktiviteter sandsynligvis forsvinde, når midlerne løber ud, hvorved deres potentielle værdi for institutionen begrænses.

Medfinansieringen fra universiteterne skal komme fra instituttets eller universitetets eksisterende midler. De betydelige midler, som store investeringer kræver i medinvestering, reducerer således de midler, som institutionen kan investere i andre forskningsaktiviteter. Der er derfor en risiko for at binde en væsentlig andel af institutionens midler og derved i praksis "skævwride" forskningen inden for et forskningsmiljø.

At modtage en større fondsbevilling er derfor også en strategisk investeringsbeslutning for universitetet og kræver ledelsesmæssig opbakning.

Efterspørgsel på øget gennemsigtighed i fondenes prioriteringer, vurderingskriterier og bevillingsprocedurer

Som følge af deres voksende økonomiske betydning har fonde også en øget indflydelse på aktiviteter i forskningsmiljøerne via de projekter og videnskabelige områder, de vælger at støtte. Universiteterne udviser stor forståelse for, at fondene vælger at fokusere på særlige forskningsområder, støtteformer eller indsatsområder – særligt så længe fondene ikke udelukkende finansierer felter, de selv har snævre interesser i, men også yder støtte til fri forskning og grundforskning.

Universiteterne efterspørger dog generelt, at fonde skal støtte de bedste forskere og forskningsmiljøer. Det stiller krav til fondenes procedurer for identificering af mulige projekter og gennemsigtighed omkring vurderingskriterier. Man kan sige, at det er vigtigt for fondenes legitimitet, at særligt store bevillinger går til de dygtigste.

Trods en stigende åbenhed fra fondenes side i de senere år, peger nogle universiteter desuden på, at



der er behov for yderligere gennemsigtighed i fondenes prioriteringer, vurderingskriterier, bevillingsprocedurer mv. Formålet med denne information skulle være at klæde universiteterne bedre på til at vejlede deres forskere i fondsansøgninger, herunder at sikre at forskerne kun kontakter relevante fonde.

Fondsstøttede forskergrupper skal bringes i samspil med resten af institutionen

En række af universiteterne påpeger i interviewene vigtigheden af at sikre, at større fondsbevillinger ikke skaber "isolerede forskningsøer" – dvs. forskningsmiljøer, der er lukket om sig selv. Det kræver, at forskningsmiljøer, der modtager fondsmidler, tænkes ind i forhold til øvrige forskningsprojekter og relevante miljøer på institutionen.

En anden vej til at skabe sammenhæng mellem fondsstøttede forskningsgrupper og institutionen som helhed er at sikre, at den fondsstøttede satsning bidrager til eksisterende eller nye uddannelser. Derfor søger nogle universiteter at undgå, at store forskningsbevillinger inkluderer frikøb af forskere (især seniorforskere) fra undervisningen.



KAP. 3: TENDENSER I FONDES FINANSIERING AF FORSKNING

I medierne beskrives fonde nogle gange som statiske og lukkede organisationer. Denne kortlægning tyder dog på, at fondene er i en løbende udvikling, som bl.a. indebærer en voksende åbenhed omkring fondenes mål, aktiviteter og praksis. Her præsenteres en række tendenser i private fondes finansiering af forskning, som kan identificeres på tværs af de medvirkende fonde – trods forskelle i formål og fundatser.

Fonde som forandringsagenter i forskningsverdenen og samfundet

At skabe en forandring er vigtigt for stort set alle private fonde, og mange fonde ser gerne sig selv som forandringsagenter. Det kan dog være meget forskelligt, *hvad* fondene ønsker at påvirke, *hvordan* de ønsker at påvirke og *i hvilken grad*, de gerne vil påvirke. Nogle fonde søger for eksempel at forandre et emnefelt eller løfte bestemte udfordringer i samfundet eller i forskningsverdenen, mens andre vil udvikle og understøtte udvalgte forskningsfelter. Kortlægningen peger på, at der er mange forskellige tilgange, som fonde kan tage til rollen som forandringsagent.

Fonde har også forskellige bevæggrunde for ønsket om at skabe forandring. Eksempelvis beskriver nogle sig selv som "problemløsere" for forskningsverdenen, mens andre fremhæver et ønske om at "gøre en forskel" inden for en given problemstilling i samfundet.

Nogle fonde sætter fokus på at identificere og imødekomme uindfrie behov i forskningsverdenen. Der er også situationer, hvor fonde vælger at sætte fokus på forskningsområder, som, de mener, bør opprioriteres, eller særlige temaer, som har betydning for den samlede udvikling af dansk forskning (eksempelvis karriereudvikling, internationalisering eller samarbejde på tværs af danske forskningsmiljøer og universiteter).

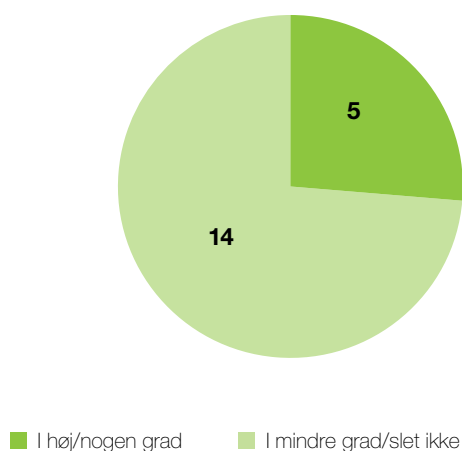
KATALYSATORFILANTROPI

Katalysatorfilantropi betegner en problemorienteret tilgang til filantropi (også kendt som "filantropkapitalisme"), hvor fonde anvender deres viden og midler til at skabe en positiv samfundsmæssig forandring, bl.a. ved at bidrage til at løse store, almene udfordringer. Fx har Bill & Melinda Gates Foundation i USA valgt at fokusere deres indsats på at udrydde malaria.

Katalysatorfilantropi adskiller sig fra andre former for filantropi ved, at fonden ikke ses som den eneste aktør i forhold til problemstillingen, men snarere som en organisator, der mobiliserer andre aktører i forhold til at løse problemet. Interessen i denne form for strategisk filantropi hænger uløseligt sammen med en stigende erkendelse af, at de store samfundsudfordringer ikke kan løses af en aktør alene, men i stedet kalder på et bredt samarbejde.

Kortlægningen af fondene viser dog, at selv om fondene generelt ønsker at gøre en forskel for forskningen, så ønsker langt de fleste ikke at påvirke dagsordenen hverken i forskningsverdenen eller i forskningspolitikken, jf. figur 3.1.

FIGUR 3.1: Om fonde ønsker at påvirke dagsordenen hos politikere, forskere mv.



N = 19 fonde
Kilde: DAMVAD, 2012

Større satsningsvilje

Mange af fondene viser interesse for flere og større satsninger. Dette gælder især de største fonde, herunder bl.a. Novo Nordisk Fonden og Lundbeck-fonden. Interessen for at uddele større enkeltbevillinger har dog også bredt sig til en række af de mindre fonde, som fremover forventer at koncentrere flere midler i enkelte forskningsprojekter eller -centre. Årsagerne til, at denne type satsninger vinder indpas, er hovedsagligt, at de er meget synlige, og at de giver et meget betydeligt løft til et forskningsområde eller -miljø. Derved kan fondene opnå større effekt af deres investeringer.

Professionalisering af bevillingsaktiviteter

Analysen viser, at der er et tydeligt skift i fondenes arbejdsgange fra en mere ad hoc-baseret, kvalitativ vurdering af ansøgninger og støttede aktiviteter til systematisk opfølgning og anvendelse af eksterne bedømmere og bibliometriske evalueringsredskaber. Denne udvikling har længe været undervejs i de større, dedikerede forskningsfonde, men spredt sig nu til en bred vifte af private fonde, herunder også mindre fonde, og fonde, der støtter forskning som en sekundær aktivitet i forbindelse med større satsninger. Det betydelige fokus på forskningshøjde i vurdering af ansøgninger, som beskrevet tidligere, er et led i denne stigende professionalisering.

Det samme er tendensen til øget brug af eksterne bedømmere hos fondene, særligt i forbindelse med vurdering af større forskningsprojekter og satsninger (fx etableringen af forskningscentre).

Fondene anvender bl.a. eksterne bedømmere for at vise respekt for forskningens væsen og sikre, at man kun støtter højt kvalificerede forskere. Samtidig er det, når man støtter forskning, vigtigt at forholde sig til forskningsverdens incitamenter og krav. Det er desuden med til at sikre fondenes legitimitet og gennemsigthed.

Ifølge fondene selv skyldes tendensen til professionalisering ikke øget opmærksomhed blandt forskere, myndigheder og medier omkring fondenes aktiviteter. Tendensen udspringer derimod af deres løbende udvikling, som har til formål at sikre, at fondene er tidssvarende organisationer, at de opfylder deres mål, og at de opnår maksimal effekt af deres investeringer i forskning.

Øget interesse for dialog og samarbejde

En del fonde udtrykker øget interesse for dialog og samarbejde med aktører inden for forskningsverdenen. Det sker bl.a. gennem en styrket dialog med ledelserne på de danske universiteter, interesse for samarbejde med andre fonde og lignende selvstændige institutioner i Danmark og udlandet eller større åbenhed over for samarbejde med forskningsråd, ministerier og andre offentlige myndigheder.

I forhold til dialogen med universiteterne fremhæver fondene, at et øget samarbejde med universitetsledelserne supplerer – og ikke erstatter – fondenes mere traditionelle bottom-up-samarbejde med individuelle forskere.

De fonde, som udviser interesse i øget samarbejde med universitetsledelserne, fremhæver to centrale forklaringer herpå. For det første handler det om at fremme strategisk opbakning og sikre medfinansiering (og derigennem forankring) på universiteterne. For det andet bunder nogle fondes større åbenhed over for samarbejde med universitetsledelser i en vurdering af, at et godt samarbejde kræver gensidig forståelse for de medvirkendes mål, strategier og måder at gøre ting på.

Når det gælder samarbejde med forskningsråd, ministerier og andre offentlige myndigheder, viser kortlægningen, at det indtil nu har været begrænset. Kortlægningen indikerer desuden, at samarbejdet i dag primært finder sted med sektorministerierne og i mindre grad med Uddannelsesministeriet.

Analysen viser dog også, at de private fonde viser øget interesse for samarbejde med offentlige forskningsråd og myndigheder i situationer, hvor der er sammenfald mellem interesser og mål.

Fondene peger dog på to vigtige forudsætninger for at indgå i konkrete samarbejder. For det første er det vigtigt for fondene at fastholde deres uafhængighed – særligt i forhold til politiske interesser. For det andet ønsker fondene at blive inddraget som aktive partnere og ikke blot som finansieringskilder.

STRATEGISK SAMARBEJDE MELLEM FONDE

Private fonde vælger i stigende grad at indgå i fælles projekter. Eksempelvis har Novo Nordisk Fonden og Lundbeckfonden i samarbejde med Uddannelsesministeriet og Statens Serum Institut i 2012 etableret Den Nationale Biobank, en online database, som samler blod- og vævsprøver fra den danske befolkning og kobler dem til registerdata om de personer, som prøverne stammer fra (eksempelvis om deres sygdomshistorie og deres livsstil). Biobanken skaber således unikke muligheder for forskning i, hvordan sygdomme opstår, og hvordan de kan forebygges.

Novo Nordisk Fonden har desuden både i 2010 og 2011 indgået i samarbejder med Kræftens Bekæmpelse om at støtte kræftforskningscentre i Aarhus og København.

Vækst gennem viden

DEA er en politisk uafhængig tænketank, der arbejder for, at Danmark øger sin værdiskabelse og vækst samt tiltrækker internationale virksomheder gennem viden om uddannelse, forskning og innovation.

Tænketanken **DEA** kæmper grundlæggende for, at flere unge får en uddannelse, der efterspørges, at forskning bliver omsat til innovation i private og offentlige virksomheder, og at Danmark er et attraktivt land for videnbaserede virksomheder.

DEA vil nå sine mål gennem:

- Analyser og undersøgelser, der styrker DEAs dagsorden
 - Involvering af virksomheder, uddannelsesinstitutioner og organisationer via partnerskaber og projekter
 - Udfordring af vanetænkning og bidrag til løsning af samfundsudfordringer
-